

Dalibor MILAS

Sveučilište u Grazu - Katolički bogoslovni fakultet

Heinrichstraße 78

Austrija-8010 Graz

dalibor.milas@gmail.com

IZGRADNJA MIRA I SUŽIVOTA KROZ OBRAZOVANJE: PRIMJER KATOLIČKOG ŠKOLSKOG CENTRA U SARAJEVU

Sažetak

Ovaj rad istražuje ulogu katoličkih školskih centara (KŠC) u Bosni i Hercegovini kao modela obrazovanja koji promiče društvenu koheziju i suživot u zemlji podijeljenoj etničkim, vjerskim i političkim razlikama. Fokus rada je na primjeru KŠC-a „Sv. Josip“ u Sarajevu, koji pokazuje kako obrazovne institucije mogu postati platforme za dijalog i pomirenje. Analizom povijesnog razvoja KŠC-a, njegove uloge u obrazovnom sustavu i njegova utjecaja na multikulturalno društvo, rad ukazuje na to kako obrazovanje nadilazi klasične akademske ciljeve te postaje ključni akter u izgradnji trajnog mira. Metodološki, rad koristi tematsku analizu znanstvenih intervjua s bivšim učenicima i osobljem KŠC-a, istražujući njihove osobne priče i iskustva. Rezultati pokazuju da KŠC nije samo obrazovna institucija već i most koji povezuje različite etničke i vjerske zajednice, promičući kritičko mišljenje, toleranciju i međusobno razumijevanje. Zaključuje se da KŠC-i mogu poslužiti kao inspiracija za šire reformske procese u obrazovnim sustavima zemalja s multikulturalnim izazovima.

Ključne riječi: Katolički školski centar, multikulturalno obrazovanje, suživot, društvena kohezija, pomirenje.

Uvod

Obrazovni sustav u Bosni i Hercegovini karakterizira složena institucionalna struktura, uvjetovana političkim, etničkim i vjerskim razlikama, što predstavlja značajan izazov za izgradnju kohezivnog društva. U tom kontekstu katolički školski centri (KŠC-i) razvili su se kao odgovor na potrebu osiguranja obrazovanja i očuvanja identiteta katoličke zajednice, ali i kao model koji promiče međureligijski i međukulturalni dijalog. Njihovo osnivanje nije bilo samo rezultat inicijative za pružanje konfesionalnog obrazovanja već i reakcija na institucionalne izazove s kojima su se manjinske zajednice suočavale u razdoblju ratnih sukoba i poslijeratne rekonstrukcije zemlje. Vrhbosanska nadbiskupija preuzela je vodeću ulogu u tom procesu, s ciljem stvaranja školskog sustava koji će nadilaziti etničke podjele i omogućiti obrazovanje temeljeno na

univerzalnim humanističkim vrijednostima. KŠC-i danas predstavljaju primjer obrazovnog modela koji funkcioniра unutar složenog društveno-političkog konteksta BiH. Ovaj rad analizira kako obrazovanje, na primjeru KŠC-a u Sarajevu, može poslužiti kao instrument društvene kohezije, pridonoseći pomirenju i izgradnji solidarnosti u zemlji podijeljenoj brojnim razlikama. Kako bi se bolje shvatio kontekst djelovanja KŠC-a, nužno je prvo sagledati širu strukturu obrazovnog sustava u Bosni i Hercegovini unutar kojeg ove institucije djeluju.

1. Obrazovni sustav u Bosni i Hercegovini

Obrazovni sustav u Bosni i Hercegovini organiziran je na četiri osnovne razine: predškolski odgoj i obrazovanje, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje i visoko obrazovanje. Prema Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, srednje obrazovanje dostupno je svima u skladu s postignutim uspjehom u osnovnoj školi, osobnim interesima i sposobnostima.¹ Međutim, za razliku od osnovnog obrazovanja, srednje obrazovanje u Federaciji BiH još uvijek nije univerzalno obvezno.

Na kantonalnoj razini, većina županija/kantona uvela je obvezno srednje obrazovanje. Od 1. rujna 2024. godine, prema novom Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u Kantonu Sarajevo,² srednjoškolsko obrazovanje u tom kantonu postaje obvezno u trogodišnjem ili četverogodišnjem trajanju. U Unsko-sanskom i Bosansko-podrinjskom kantonu obavezno srednje obrazovanje traje dvije godine, sukladno zakonima iz 2012. i 2013. godine.

Srednje škole u BiH organizirane su u nekoliko kategorija: **a)** gimnazije (prirodoslovno-matematičke, jezične, klasične i opće), **b)** strukovne škole (tehničke, industrijske i obrtničke) te **c)** umjetničke škole. Većina gimnazijskih, umjetničkih i strukovnih programa traje četiri godine, dok određeni programi tehničkih, ekonomskih, industrijskih i obrtničkih škola traju tri godine, u skladu sa standardima zanatskog obrazovanja.³

Prema članku 30. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH privatne škole mogu osnovati domaće i strane fizičke i pravne osobe, pod uvjetom da udovoljavaju principima i standardima

1 PARLAMENTARNA SKUPŠTINA, *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, „Službeni glasnik BiH“, br.18/03 (Sarajevo, 2003.).

2 Službene novine Kantona Sarajevo, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u Kantonu Sarajevo obrazovanju*, br. 27/24, Sarajevo, 11. 7. 2024.

3 FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE, *Informacija o upisu učenika u osnovne i srednje škole u školskoj 2020/21. godini u Federaciji Bosne i Hercegovine*.

definiranima zakonom i ostalim važećim propisima.⁴ Međutim, službeni registar privatnih osnovnih i srednjih škola u BiH još uvijek nije uspostavljen, što otežava sustavno praćenje kvalitete obrazovanja i usklađenost s regulativama. Nepotpuni podaci na službenim mrežnim stranicama nadležnih ministarstava dodatno kompliciraju transparentnost sustava, a upiti poslani relevantnim institucijama do rujna 2024. nisu rezultirali konkretnim odgovorima.

2. Privatne katoličke škole u Bosni i Hercegovini ili Sustav katoličkih škola za Europu

Uspostava privatnih katoličkih škola u BiH bila je izravno povezana s dugogodišnjom tradicijom Crkve u obrazovanju te s obnovljenom potrebom za alternativnim modelom obrazovanja nakon političkih i društvenih promjena 1990-ih godina. Osnivanje privatnih katoličkih škola u Bosni i Hercegovini bilo je dio tzv. 'konzervativne modernizacije' Katoličke Crkve, koja je bila reakcija na svoju detronizaciju u razdoblju građanskih revolucija. Ta je strategija imala za cilj očuvanje vjerskog i obrazovnog identiteta Crkve, uz prilagodbu modernim okolnostima.⁵ Katoličke škole tada su imale dvostruku funkciju: s jedne strane bile su zadužene za oblikovanje crkvenog vodstva unutar Crkve, dok su s druge strane stvarale tzv. kontraelitu, suprotstavljenu dominantnoj političkoj eliti modernog društva.⁶

Na temelju jednog od najvažnijih dokumenta Drugog vatikanskog sabora o pitanju katoličkog obrazovanja, kojim se naglasila važnost obrazovanja te kanonskog prava koje povjerava osnivanje katoličkih škola dijecezanskim biskupima, katoličke škole u Bosni i Hercegovini danas djeluju u skladu sa svim društvenim i sekularnim normama pružajući obrazovanje i odgoj u kršćanskom duhu.⁷ Iako je kanonska odredba stupila na snagu 1983. godine, u vrijeme socijalističkog režima u SFRJ nije dobila priliku za provedbu. No, raspadom Jugoslavije i neovisnošću Bosne i Hercegovine, Katolička Crkva u BiH počela je ozbiljno razmatrati osnivanje

4 PARLAMENTARNA SKUPŠTINA, *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, „Službeni glasnik BiH“, br. 88/07 (Sarajevo, 2007.).

5 Usp.: Rainer BUCHER, „Was Gott mit einer katholischen Schule zu tun haben könnte. Thesen zur Aufgabe einer alten Institution in neuen Zeiten“, *Engagement. Zeitschrift für Erziehung und Schule* 2 (2005.), 148-157. Ovdje 148.

6 Rainer BUCHER, „Was Gott mit einer katholischen Schule zu tun haben könnte“, 149.

7 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis* Deklaracija o kršćanskom odgoju (28. X. 1965.), (Zagreb: KS, 1972.).

privatnih škola sa specifičnim svjetonazorom, u skladu s demokratskim standardima koji su već postojali u drugim društvima.

Katolički školski centri (KŠC-i) u Bosni i Hercegovini djeluju pod zajedničkim nazivom Sustav katoličkih škola za Europu, koji obuhvaća sve katoličke odgojno-obrazovne institucije u zemlji. Pedagoško vijeće Sustava, kao stručno tijelo pod ingerencijom Biskupske konferencije BiH, odgovorno je za koordinaciju nastavnih planova i programa (NPP) svih centara, dok je financijsko i administrativno upravljanje decentralizirano na razinu pojedinih biskupija. Međutim, izazov financijske održivosti ostaje prisutan, s obzirom na činjenicu da se KŠC-i u Federaciji BiH oslanjaju na kantonalne proračune, dok u Republici Srpskoj nisu uključeni u javni financijski sustav.

Međutim, dok je mreža KŠC-a danas jasno organizirana, njezin razvoj bio je usko povezan s vizijom i institucionalnim angažmanom Vrhbosanske nadbiskupije, koja je imala ključnu ulogu u njihovu osnivanju i širenju.

2.1. Vizija i institucionalna uloga Vrhbosanske nadbiskupije u osnivanju KŠC-a

U svojoj knjizi *Ono malo više* biskup Pero Sudar naglašava da su katolički školski centri nastali kao odgovor na realnu potrebu hrvatske i katoličke zajednice u Bosni i Hercegovini, posebno u područjima gdje je njihova prisutnost bila dovedena u pitanje. Prema njegovim riječima, osnivanje katoličkih škola u tim dijelovima zemlje predstavljalo je važan oblik društvenog i kulturnog opstanka, unatoč uvriježenom mišljenju da takve institucije tamo više nisu potrebne ni održive.⁸

Osnivač katoličkih školskih centara u Bosni i Hercegovini je Vrhbosanska nadbiskupija sa sjedištem u Sarajevu. Budući da je i Banjolučka biskupija otvorila dvije takve škole, u Banjoj Luci i Bihaću, one jurisdikcijski pripadaju Banjolučkoj biskupiji, ali su u sastavu katoličkih škola pod nazivom „Sustav katoličkih škola za Europu“. Vrhbosanska nadbiskupija, pod vodstvom tadašnjeg nadbiskupa Vinka Puljića, povjerila je pomoćnom biskupu Peri Sudaru organizaciju i vođenje katoličkih školskih centara u BiH koji će biti u skladu s europskim standardima obrazo-

8 U ovom radu fokus nije na povijesnom kontekstu nastanka KŠC-a u Bosni i Hercegovini, nego na iskustvu apsolutne škole koje se nalaze u Sustavu katoličkih škola za Europu u BiH. Za više informacija o viziji, povijesti nastanka može se pročitati više u: Pero SUDAR, *Ono malo više: izgradnja Sustava katoličkih škola za Europu*, Sarajevo: Katolički školski centar „Sv. Josip“, 2019.

vanja i koji će poticati europski identitet. Osim osiguranja obrazovanja za katoličku mladež, KŠC-i su zamišljeni i kao prostori koji će omogućiti međureligijski dijalog i promicanje suživota u poslijeratnom kontekstu BiH.

Vrhbosanska nadbiskupija, kao osnivač KŠC-a, zahvaljujući skupini stručnjaka i predanih pojedinaca, uspjela je u kratkom vremenu osigurati nužne materijalne preduvjete te pripremiti svu potrebnu dokumentaciju za otvaranje prvog Katoličkog školskog centra „Sveti Josip“ u Sarajevu u studenom 1994. godine. Nedugo zatim, interes za osnivanje sličnih škola proširio se i na druge gradove poput Zenice, Tuzle, Travnik, Konjica, Žepča i Bugojna, čime je potvrđena šira društvena potreba za ovakvim tipom obrazovnih institucija.⁹

Vrhbosanska nadbiskupija je već u samim počecima imala jasnu namjeru osnovati „škole utemeljene na humanističkim vrijednostima s katoličkim pristupom, uz veliko poštovanje prema učenicima ostalih religija“.¹⁰ Te škole trebale su biti odgovor na složene političke i društvene izazove u vremenu nakon rata pružajući obrazovanje u skladu s kršćanskim vrijednostima, ali otvorene za sve etničke i vjerske skupine.

Pero Pranjčić u zborniku objavljenom povodom 15. obljetnice Katoličkog školskog centra u Sarajevu opisuje proces osnivanja KŠC-a, opisujući suradnju Crkve i lokalnih političkih struktura u Sarajevu tijekom uspostave prvih škola.¹¹ Tako je Vrhbosanska nadbiskupija sredinom 1994. izradila elaborat o „društvenoj opravdanosti i potrebi osnivanja škola“ za koje je prethodno utvrdio širok interes roditelja i potkrijepio upisom 12 odjeljenja s 280 učenika u Osnovnu školu, šest odjeljenja sa 140 učenika u Opću-realnu gimnaziju i dva odjeljenja s 48 učenika u Srednju medicinsku školu.¹²

Unutar Vrhbosanske nadbiskupije za rad katoličkih škola zadužen je mons. Slađan Ćosić, dok je za KŠC-e u Banjolučkoj biskupiji nadležan mons. Ivica Božinović. Svaki KŠC sastoji se od više škola koje djeluju unutar iste organizacijske jedinice. Tako, primjerice, KŠC Sarajevo obuhvaća tri škole, pri čemu svaka škola ima vlastitog ravnatelja, dok ravnatelj Centra obnaša funkciju koordinatora svih škola i institucionalnih struktura unutar

9 Usp.: Pero SUDAR, *Ono malo više: izgradnja Sustava katoličkih škola za Europu*, Sarajevo: Katolički školski centar „Sv. Josip“, 2019., 62, 75.

10 Zrinka ŠTIMAC, *Kampf um Deutungsmacht: Religion und Bildung in Bosnien und Herzegowina nach 1994*, (Münster: Lit Verlag, 2018.), 96.

11 Usp.: Pero PRANJIĆ, „Osnivanje i počeci rada Katoličkog školskog centra ‘Sveti Josip’ u Sarajevu“, *Katolički školski centar ‘Sv. Josip’ Sarajevo. 15. obljetnica*, Vera Katz (ur.), (Sarajevo: Katolički školski centar ‘Sv. Josip’ Sarajevo, 2009.), 32-55.

12 Usp.: Mladen MARIJANOVIĆ, „KŠC u Sarajevu: Po najvišim standardima“, *Bobovac: list vareških Hrvata* (XIX., br. 219), (Vareš, 2013.), 12.

Centra. Osim osnovne i srednjih škola, KŠC Sarajevo upravlja i Internatom čime se nadležnost ravnatelja Centra proširuje na četiri institucije.

2.2. Razvoj i širenje KŠC-a: institucionalna podrška i međunarodni doprinos

Kako navodi zbornik, školska godina u KŠC-u započela je 17. listopada 1994. godine, čim je školski namještaj iz Zagreba, dar Vlade RH, stigao u Sarajevo, prevezen od strane francuske vojske u sastavu UNPROFOR-a. Tada je upisano ukupno 578 učenika.¹³ Blagoslov i službeno otvaranje KŠC-a održani su 19. studenog 1994. godine, pri čemu je kardinal Puljić uputio poruku:

„Pravi odgoj mora ići za oblikovanjem ljudske osobe. Mlade ljude treba odgajati tako da izgrade osjećaj sigurnosti i sposobnosti, da svom poslu odgovorno pristupaju. Ako tako radimo, onda ćemo imati jedno pravedno društvo. Nastavnicima i profesorima poručujem da djeluju kao ljudi (...), da djeca na njima čitaju plemenitost, poštenje i čestitost, što je postala rijetkost u ovim strašnim vremenima.“¹⁴

Broj učenika zainteresiranih za KŠC nastavio je rasti, a Nadbiskupski ordinarijat nastavio je otvarati katoličke školske centre u cijeloj Bosni i Hercegovini.

KŠC-i su financirani gotovo isključivo od strane crkvenih međunarodnih organizacija i privatnih donatora. Primjerice, karitativna organizacija Katoličke Crkve u Njemačkoj „Renovabis“ donirala je 8,4 milijuna eura za obnovu i izgradnju infrastrukture KŠC-a od 1996. do 2014. godine.¹⁵ Biskup Pero Sudar je u svojem intervjuu naglasio da je funkcioniranje KŠC-a bilo moguće zahvaljujući „čudu dobrotvornosti crkvenih ustanova i pojedinaca iz inozemstva, prvenstveno iz Njemačke i Italije“, koji su za obnovu, izgradnju, nastavna sredstva i plaće u prvim godinama KŠC-a donirali oko 55 milijuna eura.¹⁶ Danas je financijski aspekt funkcioniranja KŠC-a organiziran prema biskupijskoj nadležnosti, pri čemu svaka biskupija osigurava materijalna sredstva za rad svojih obrazovnih institucija.

13 Mladen MARIJANOVIĆ, „KŠC u Sarajevu: Po najvišim standardima“, 13.

14 Mladen MARIJANOVIĆ, „KŠC u Sarajevu: Po najvišim standardima“, 13.

15 RENOVABIS, *Evaluation der 'Schulen für Europa in Bosnien und Herzegowina* (Freising, 2015.), 2. Izvještaj je dostupan na ovome linku: https://www.renovabis.de/site/assets/files/1833/eval_2015_schulen-europa.pdf.

16 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina – Teil des Problems oder Teil der Lösung?: Eine empirische Studie über die konziliaren Perspektiven* (Würzburg: Echter, 2021.), 369.

Prvi Katolički školski centar, „Sv. Josip“, osnovan je u Sarajevu, čime je utemeljena prva katolička škola poslije Drugog svjetskog rata. Poslije toga su utemeljeni i drugi centri: u Zenici, Tuzli, Travniku, Konjicu, Banjoj Luci, Bihaću i Žepču. Zbog nedostatka interesa i malog broja Hrvata centar u Konjicu zatvoren je 2005. godine. Na području Banjolučke biskupije djeluju dva KŠC-a, u Banjoj Luci i Bihaću.

Trenutno u BiH postoji sedam multietničkih katoličkih školskih centara pod nazivom „Škole za Europu“, koji su otvoreni između 1994. i 2006. godine. To su:

- Katolički školski centar (KŠC) Sv. Josip u Sarajevu (Osnovna škola, Opća-realna gimnazija i Srednja medicinska škola),
- KŠC Petar Barbarić u Travniku (Osnovna škola, Sjemenište i Opća gimnazija),
- KŠC Sv. Franjo u Tuzli (Osnovna škola i Opća gimnazija),
- KŠC Sv. Pavao u Zenici (Osnovna škola i Opća gimnazija),
- KŠC Don Bosco u Žepču (Opća gimnazija i Tehničko-obrtnička škola),
- KŠC Bl. Ivan Merz u Banjoj Luci (Opća gimnazija),
- KŠC Bl. Ivan Pavao II. u Bihaću (Osnovna škola i Opća gimnazija).

U sustavu djeluje pet osnovnih škola, sedam općih gimnazija i dvije tehničke i strukovne škole.

Među ključnim osobama koje su oblikovale KŠC posebno se ističe biskup Pero Sudar sa svojim suradnicima, čiji su vizija i angažman bili presudni u oblikovanju identiteta ovih institucija.

2.3. Biskup Pero Sudar: ključna osoba u osnivanju i razvoju KŠC-a

Biskup Pero Sudar, kao predstavnik Vrhbosanske nadbiskupije, odigrao je ključnu ulogu u promoviranju i osnivanju katoličkih školskih centara (KŠC) u Bosni i Hercegovini. Njegova vizija nadilazila je uobičajene vjerske okvire te je Sudar KŠC-e usmjeravao ne samo kao obrazovne institucije već kao platforme za izgradnju mira i društvene kohezije. U vremenu ratom pogođene BiH, prepoznao je obrazovanje kao ključni alat za očuvanje katoličkog identiteta, ali i kao most između različitih etničkih i vjerskih skupina.

Sudarov pristup bio je dvostruk: s jedne strane, nastojao je osigurati kvalitetno obrazovno okružje za katoličku mladež, a s druge strane, želio je KŠC-e transformirati u mjesta dijaloga i pomirenja. Svojom promišljenom strategijom odgovorio je na izazove rata i poslijeratne obnove

vjerujući da obrazovanje može biti temelj za stabilno i pravedno društvo. Njegov napor nije bio samo kratkoročno rješenje već dugoročna vizija koja je uključivala stvaranje multikulturalnog modela obrazovanja.

Danas je nasljeđe biskupa Sudara vidljivo u uspjehu KŠC-a, koji ne samo da osiguravaju visoko obrazovne standarde već i promiču vrijednosti mira, tolerancije i suživota. KŠC-i su tako postali moralni i vrijednosni vodiči u vremenu kada je društvu bilo nužno obnoviti povjerenje i uspostaviti nove temelje suživota.

3. KŠC „Sv. Josip“ u Sarajevu – primjer multikulturalnog obrazovanja

Iako svi katolički školski centri (KŠC-i) u BiH imaju svoju specifičnost i važnost za gradove u kojima su osnovani, za potrebe ovog rada odlučio sam se fokusirati na primjer najvećeg centra, KŠC „Sv. Josip“ u Sarajevu.

Katolički školski centar „Sv. Josip“, utemeljen je 19. studenog 1994. godine i smješten je u prostorijama nekadašnjeg Zavoda sv. Josipa, koji su vodile časne sestre Kćeri Božje ljubavi. Učiteljska škola bila je samo jedna od šest škola koje su djelovale unutar tog zavoda.¹⁷

U sklopu tog Centra djeluju Osnovna škola, Srednja medicinska škola i Opća-realna gimnazija, kao i područna Osnovna škola u naselju Stup. Budući da je zgrada bivše Učiteljske škole, u vrijeme kad je dana Crkvi na korištenje, bila u vrlo lošem stanju, najprije je temeljito obnovljena. Kao i u ostalim katoličkim školskim centrima, ove škole otvorene su za sve te ih pohađaju djeca različitih vjeroispovijesti i nacionalnosti, uključujući i djecu stranih diplomata koji borave u Sarajevu. Uz Centar, otvoren je i Internat s kapacitetom od oko 80 mjesta, sa zasebnim odjelima za mušku i žensku katoličku mladež, koji pohađaju neku od srednjih škola, a nisu iz Sarajeva.

Jedno od velikih priznanja sustavu katoličkih škola u BiH je njihovo punopravno članstvo u Europskom odboru za katoličko školstvo (CEEC = Comité Européen pour l'Enseignement Catholique), koji okuplja članice iz 30 zemalja Europe s više od 30 500 škola te preko 7,5 milijuna učenika.¹⁸ To svjedoči o važnosti i utjecaju KŠC-a u međunarodnom kontekstu.

17 Usp.: Alojzija CARATAN i Božena MUTIĆ, *Provincija Božje providnosti Družbe Kćeri Božje ljubavi 1882-1982.*, Knjižnica zbornika Kačić, Split-Zagreb, 27, 46.

18 Usp.: Anto LEDIĆ, „Uloga i kompetencije ravnatelja u katoličkim školskim centrima „Škole za Europu“ u BiH kao nositelji rukovodnih i odgojnih funkcija“, *Vrhbosnensia* 15, 2 (2011.), 383.

Važno je istaknuti da je ovaj školski koncept nastao u razdoblju kada BiH nije imala funkcionalan obrazovni sustav, već samo nepotpuni kurikulum koji je, zbog kompleksnosti političke i društvene situacije, bio u fazi eksperimentiranja. Nastava u KŠC-u „Sv. Josip“ izvodi se prema vlastitom Nastavnom planu i programu, koji je prvi put izrađen i prihvaćen na seminaru djelatnika katoličkih školskih centara u Neumu 1997. godine. Aktualni Nastavni plan i program priredilo je Povjerenstvo za izradbu Nastavnog plana i programa u Sarajevu 2010. godine.¹⁹

Sustav katoličkih škola za Europu obuhvaća četrnaest škola, čiji rad je službeno odobren i nadziran od strane nadležnih kantonalnih ili entitetskih institucija. Nastava se izvodi prema vlastitom planu i programu, a službeni jezik u školama je hrvatski. Od samog osnutka, zamišljeno je da škole služe kao mjesta za kvalitetan odgoj i obrazovanje, otvorene svim učenicima bez obzira na njihovu vjeru ili svjetonazor, pod uvjetom da prihvaćaju duh i program KŠC-a. Prema riječima biskupa Pere Sudara, cilj KŠC-a je pridonijeti pomirenju i suživotu u bh-društvu.²⁰ Financiranje tih škola, barem u Federaciji BiH, većim se dijelom osigurava iz kantonalnog budžeta, slično kao i kod državnih škola.

Iako KŠC ‘Sv. Josip’ predstavlja najveći i najrazvijeniji centar u mreži, slične obrazovne vrijednosti i specifičnosti dijele i drugi KŠC-i u BiH, što se najbolje vidi u njihovoj organizaciji i pedagoškim standardima.

3.1. Organizacijske i pedagoške specifičnosti KŠC-a u BiH

Katolički školski centri (KŠC) u Bosni i Hercegovini, uključujući onaj u Sarajevu, poznati su po naglasku na dobrim manirama i uzornom ponašanju svojih učenika, što je rezultat jasno definiranog Kodeksa ponašanja i odijevanja. Taj se kodeks ne odnosi samo na učenike već i na radnike i profesore. U Kodeksu se, između ostalog, zabranjuju konzumacija alkohola i narkotičkih sredstava, pušenje, pisanje po zidovima i inventaru, bacanje smeća izvan koša te nedolično, neprimjereno i vulgarno ponašanje.²¹ Pravila su jasno istaknuta na frekventnim mjestima u školi, poput ulaza i hodnika, čime se osigurava njihova vidljivost i poštovanje.

19 SUSTAV KATOLIČKIH ŠKOLA ZA EUROPU, *Nastavni plan i program za gimnaziju* (Sarajevo, 2010.).

20 Usp.: Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina – Teil des Problems oder Teil der Lösung?*, 378.

21 „Pravilnik o školskom kućnom redu u KŠC Sarajevo“ (Sarajevo, 2016.); „Kodeks odijevanja učenika i radnika KŠC-a Sv. Josip – Sarajevo“ (Sarajevo, 2015.); PEDAGOŠKO VIJEĆE KATOLIČKIH ŠKOLA ZA EUROPU, *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole* (Sarajevo, 2016.).

Posebna pažnja posvećena je sprečavanju diskriminacije. Članak 24. Kodeksa jasno ističe: „U školi je zabranjen svaki oblik nasilja, izražavanja neprijateljstva i diskriminacije na temelju rase, boje, spola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog podrijetla ili po bilo kojem drugom temelju nesnošljivosti i drugog neprimjerenog ponašanja.“²² Dugi niz godina razvijan sustav odgovornosti i discipline pokazao je uspjeh, što se vidi u očuvanoj školskoj imovini i urednosti prostora, odražavajući odgovornost učenika i zaposlenika prema školi.

Jedna od specifičnosti KŠC-a u odnosu na državne škole je organizacija vjeronauka. U KŠC-u se nudi konfesionalni vjeronauk (katolički, islamski i pravoslavni), dok je „Etika i moral“ namijenjena učenicima koji ne pripadaju nijednoj većinskoj religijskoj zajednici. U intervjuu za „Večernji list“, bivši ravnatelj KŠC-a u Travniku Pero Pranjic, izjavio je: „Zbog povijesnih antagonizama ne dopuštamo nekatolicima pohađati katolički vjeronauk. Budući da smo svašta proživjeli, ne želimo da nas se optuži da otvaramo centre za pokrštavanje. Ako je dijete kršteno, može ići na vjeronauk, ali i ne mora. No, zato su svi obavezni slušati predmet „Povijest religija“, gdje djecu nastojimo upoznati s činjenicama i predočiti im pozitivne vrijednosti svih religija. Na taj način zbližavamo učenike i ne dopuštamo im da jedni druge vrijeđaju ni na kakvim osnovama.“²³

Jedno od najvećih priznanja KŠC-u dolazi od stranih diplomata, koji često šalju svoju djecu u ove škole. Ovisno o godini, u KŠC-u se školuje između 15 i 25 djece diplomata, što dodatno potvrđuje kvalitetu obrazovanja i multikulturnu dimenziju katoličkih školskih centara u BiH.

3.2. KŠC: obrazovna institucija kao prostor međureligijskog dijaloga i društvene kohezije

Iako djelatnici KŠC-a naglašavaju da njihov cilj nije „pokrštavanje“ mladih ljudi ili evangelizacija, nego da je sva njihova odgojno-obrazovna nastojanja imaju univerzalni humanistički temelj, evidentno je da kvalitetnim pristupom i svjedočenjem svoje vjere katolici ostavljaju dobar dojam i pravo svjedočanstvo kod onih koji ni na formalan način nisu povezani s Katoličkom Crkvom.²⁴

22 „Pravilnik o školskom kućnom redu u KŠC Sarajevo“, Sarajevo, 2016.

23 Usp.: Pero PRANJIC, „Katoličke škole pohađaju i muslimani i pravoslavni“, *Večernji list*, 26.5.2006.

24 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 381-382.

Mario Ćosić, ravnatelj KŠC-a Sv. Josip, ističe da je temeljni cilj ovih škola bio osigurati sigurno i kvalitetno obrazovanje za katolike, ali i za sve druge vjerske i etničke zajednice.²⁵ Njegov pristup multikulturnom obrazovanju kroz KŠC omogućio je da se učenici uče suživotu i prihvaćanju različitosti, čime KŠC-i postaju ključna platforma za izgradnju društvene kohezije.

U okviru istraživanja o djelovanju Katoličkog školskog centra (KŠC) u Sarajevu, ključno je bilo uključiti glasove bivših učenika, koji su bili dio obrazovnog procesa u KŠC-u. Terensko istraživanje uključivalo je 63 bivša učenika, od kojih je metodom slučajnog odabira dvadeset učenika odabrano za znanstveni intervju.²⁶ Primijenjena je tematska analiza podataka koja se temelji na induktivnom pristupu sličnom metodi utemeljene teorije (*grounded theory approach*). Imena su kodirana. Transkripcija svih intervjua dostupna je u arhivi Instituta za pastoralnu teologiju Katoličkog teološkog fakulteta u Grazu. Iskustva učenika osigurala su dragocjen uvid u utjecaj KŠC-a na osobni i profesionalni razvoj pojedinaca te promicanje vrijednosti međureligijskog dijaloga i suživota u Bosni i Hercegovini.

3.2.1. Raznolikost u obrazovnom okružju i utjecaj na učenike

Jedna od ključnih karakteristika KŠC-a je stvaranje prostora u kojem se učenici različitih etničkih i religijskih pripadnosti mogu zajedno obrazovati i živjeti. Kroz intervjue je vidljivo da su učenici razvili duboku svjesnost o važnosti prihvaćanja i uvažavanja različitosti, što je bilo posebno značajno u društvenom kontekstu obilježenom ratnim sukobima i poslijeratnim podjelama.

Anja (23), bivša učenica KŠC-a, dolazi iz obitelji s muslimanskim i pravoslavnim korijenima. Odrasla u okružju u kojem su različitosti bile norma, KŠC joj je pružio dodatno razumijevanje i toleranciju prema različitim religijskim i etničkim identitetima. Anja naglašava kako je obrazovanje u KŠC-u učinilo da postane otvorenija prema životu, a upravo su profesori u KŠC-u, koji su učenike poticali da budu ono što jesu, značajno oblikovali njezin stav prema svijetu.²⁷

Marko (32), koji dolazi iz sredine obilježene etničkim podjelama, posebno ističe KŠC kao mjesto gdje je prvi put imao priliku susresti se s pripadnicima drugih etničkih skupina. Taj doživljaj promijenio je njegove predrasude i omogućio mu razvoj kritičkog pogleda na društvo u kojem je odrastao. Iako je u početku bio skeptičan prema dijecezanskim svećenicima

25 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 383-384.

26 Usp.: Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 385-396.

27 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 387.

u KŠC-u zbog lokalnih vjerskih podjela, kasnije je shvatio da Crkva igra važnu ulogu u obrazovanju i društvenoj koheziji.²⁸

3.2.2. Utjecaj na osobni razvoj i identitet učenika

Intervjui pokazuju kako je KŠC imao značajan utjecaj na oblikovanje identiteta učenika. Mirko (19), koji dolazi iz etnički homogenog sela, u početku je bio nevoljko upisan u KŠC i suočen s izazovom suživota s učenicima drugih etničkih skupina. Međutim, kroz obrazovni proces i interakciju s kolegama, njegova percepcija se promijenila. U početku mu je bilo neobično vidjeti „nehrvatska“ imena, no ubrzo je shvatio vrijednost multikulturalnog okružja u kojem se nalazio.²⁹

Slično tome, Vedrana (26) ističe da je KŠC bio ključno mjesto za razvoj njezina samopouzdanja i tolerancije. Kao osoba koja je odgojena u tradicionalnoj sredini, u kojoj su podjele među ljudima bile izražene, kroz obrazovanje u KŠC-u stekla je dublje razumijevanje i poštovanje prema ljudima različitih religijskih i etničkih pozadina. KŠC ju je pripremio za život u međunarodnom okružju, omogućivši joj da uspješno nastavi studije u Beču.³⁰

3.2.3. KŠC kao platforma za međureligijski dijalog i kritičko promišljanje

KŠC nije samo obrazovna institucija već i platforma za promicanje međureligijskog dijaloga. Učenici su svjedočili o važnosti kolegijalnosti i suživota, a KŠC je bio jedno od rijetkih mjesta gdje su se podjele među etničkim skupinama rušile. Nikolina (23), koja je bila suočena s etničkom diskriminacijom u prethodnoj školi, istaknula je kako je KŠC bila škola koja je naučila cijeniti rad i trud, bez obzira na etničku pripadnost. Za nju je KŠC bio simbol poštovanja raznolikosti i pravi primjer obrazovne institucije koja djeluje u interesu cjelokupne zajednice.³¹

Tomislav (24), bivši učenik Internata u KŠC-u, također je istaknuo kako mu je KŠC pomogao da preispita svoje predrasude. Dolazeći iz zajednice koja je bila podijeljena na etničkoj osnovi, KŠC mu je pružio priliku za upoznavanje drugih etničkih skupina i promijenio njegov pogled na svijet. Istaknuo je da je kroz obrazovni program, kao i kroz svakodnev-

28 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 391.

29 Usp.: Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 388, 393.

30 Usp.: Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 394-395.

31 Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 392.

ne interakcije, shvatio važnost poštovanja svakog pojedinca, neovisno o njegovoj nacionalnosti ili religiji.³²

Na temelju iskustava bivših i aktualnih učenika KŠC-a u Sarajevu, jasno je da je ta institucija mnogo više od obrazovnog centra. KŠC je platforma za izgradnju međureligijskog dijaloga, suživota i kritičkog mišljenja, što je od presudne važnosti za dugoročnu izgradnju mira i stabilnosti u Bosni i Hercegovini. Škola je uspjela izgraditi jedinstven obrazovni model koji ne samo da pruža visoku razinu obrazovanja već i promovira vrijednosti koje su ključne za pomirenje i razumijevanje u društvu obilježenom povijesnim podjelama. Multikulturno obrazovanje očituje se prije svega u upoznavanju multikulturnih sadržaja i vrijednosti te u osvješćivanju vlastitog kulturnog identiteta.³³

Učenici koji su prošli kroz ovaj sustav nisu samo obrazovani već su oblikovani kao mostograditelji između različitih zajednica, pridonoseći tako društvenoj koheziji i toleranciji u Bosni i Hercegovini.

4. Što društvo i Katolička Crkva u BiH mogu naučiti iz primjera KŠC-a u Sarajevu

4.1. Društvene implikacije modela KŠC-a u Bosni i Hercegovini

Društvo u Bosni i Hercegovini može mnogo naučiti iz primjera KŠC-a u Sarajevu, posebno u kontekstu kako obrazovanje može biti ključni faktor u izgradnji povjerenja i suživota. Ovaj model inkluzivnog obrazovanja, koji naglašava međukulturni dijalog i poštovanje, može poslužiti kao smjerokaz za širu reformu obrazovnog sustava u BiH. Primjer katoličkih školskih centara dokaz je kako u izrazito pluralističkom društvu može biti ostvaren svaki cilj i zadaća interkulturalnog odgoja. Centri s razlogom nose naziv „Škole za Europu“.³⁴

Izgradnja povjerenja kroz obrazovanje: KŠC pokazuje da obrazovne institucije mogu igrati ključnu ulogu u smanjivanju etničkih tenzija. Obrazovanje se ne treba promatrati samo kao sredstvo stjecanja akademskih vještina već i kao prostor za izgradnju društvenih odnosa.

Inkluzivno obrazovanje kao most suživota: multikulturni pristup KŠC-a nudi učenicima priliku da uče o vrijednostima tolerancije i

32 Usp.: Dalibor MILAS, *Katholische Kirche in Bosnien und Herzegowina*, 389-390.

33 Usp.: Magdalena MATKOVIĆ, *Izazovi suvremena odgoja i obrazovanja. Interkulturalni odgoj i obrazovanje* (Zagreb: Fakultet filozofije i religijskih znanosti, 2021.), 41.

34 Usp.: Magdalena MATKOVIĆ, *Izazovi suvremena odgoja i obrazovanja. Interkulturalni odgoj i obrazovanje* (Zagreb: Fakultet filozofije i religijskih znanosti, 2021.), 51.

razumijevanja. Ta vrsta obrazovanja nužna je za prevladavanje povijesnih podjela u BiH. Dok društveni aspekt KŠC-a pokazuje njegovu važnost u obrazovnoj reformi, njegova uloga u širem kontekstu Katoličke Crkve u BiH također zaslužuje detaljniju analizu.

4.2. Implikacije modela KŠC-a za budućnost Katoličke Crkve u BiH

KŠC nudi važno iskustvo i za Katoličku Crkvu u BiH, pokazuje kako vjerska zajednica može igrati aktivnu ulogu u društvenoj obnovi i izgradnji mira.

Promicanje dijaloga kroz obrazovanje: KŠC je uspješan primjer kako vjerske institucije mogu biti otvorene za sve, neovisno o vjerskoj pripadnosti. Ta otvorenost jača kapacitet Crkve da promiče univerzalne vrijednosti, poput mira i pravde.

Integracija univerzalnih vrijednosti: vrijednosti ljudskog dostojanstva, jednakosti i prava na obrazovanje temelj su rada KŠC-a, a Crkva bi mogla proširiti svoj pastoralni rad tako da se više usredotoči na obrazovne inicijative koje ojačavaju socijalnu pravdu i dijalog.

Povijesni zadatak katoličkih škola bio je oblikovanje specifične elite u specifičnim crkvenim konstelacijama, no te konstelacije su prošlost. Iako prvotno namijenjene očuvanju religijskog i nacionalnog identiteta u gradovima u kojima su Hrvati i katolici manjina, KŠC se pretvorio u međuvremenu u jedan od najvažnijih projekata Katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini, od kojega mogu višestruko profitirati ne samo društvo nego i Crkva. Kršćanstvo nije bijeg od svijeta, ni bijeg u svijet, već ona predstavlja „lojalnost prema svijetu“.³⁵ Bog Isusa Krista angažirao se u ovom svijetu, potpuno i bezrezervno, s patnjom i smrću. On se u Isusu angažirao u ovom svijetu. Nije bio nezainteresirani promatrač, već čovjek bez straha od kontakta, sposoban prevladati čak i najveće društvene i religijske ponore. Bog kojeg Isus naviješta nije bog samo u onostranom, već Bog ovog svijeta, svijeta koji poznaje, u koji se upustio i kojem je njegova ljubav zajamčena. Ključna tvrdnja kršćanskog nauka spoznaje mogla bi biti ta da se stvarnost može iskusiti samo ako se u nju zaista uronimo.³⁶

Iskustvo KŠC-a u Bosni i Hercegovini može poslužiti i kao primjer drugim vjerskim institucijama koje nastoje oblikovati inkluzivne obra-

35 Alfred North WHITEHEAD, *Religion in the Making* (Cambridge University Press, 2011.), 48.

36 Usp.: Rainer BUCHER, „Was Gott mit einer katholischen Schule zu tun haben könnten“, 151.

zovne modele u multikulturalnim društvima. Model KŠC-a pokazuje da religijski identitet i univerzalne humanističke vrijednosti mogu koegzistirati u obrazovnim institucijama koje nadilaze etničke i vjerske podjele.

Zaključak

Katolički školski centri (KŠC) u Bosni i Hercegovini dokazali su svoju ključnu ulogu u obrazovnom sustavu zemlje, ali i u širem društvenom kontekstu izgradnje pomirenja i suživota u etnički i vjerski podijeljenoj zemlji. Njihov doprinos obrazovanju nadilazi klasične školske ciljeve jer KŠC-i ne samo da pružaju visokokvalitetno obrazovanje nego djeluju i kao mostovi između različitih zajednica promovirajući međureligijski dijalog, toleranciju i međusobno razumijevanje.

KŠC-i su se razvili u pionirski projekt, koji je ujedno i odgovor na specifične povijesne i društvene izazove u Bosni i Hercegovini, ali i platforma za izgradnju multikulturalnog društva bez sukoba. Svojim obrazovnim programima KŠC-i ne samo da učenike podučavaju akademskim sadržajima nego također potiču kritičko mišljenje, razumijevanje različitosti i društvenu odgovornost. Njihov dvadesetogodišnji uspjeh pokazuje da je multikulturalizam prirodan ethos katoličkog obrazovanja, utemeljen na vrijednostima jednakosti, tolerancije i poštovanja ljudskih prava.

Primjer KŠC-a potvrđuje da djeca različitih etničkih i vjerskih pripadnosti mogu zajedno učiti, rasti i razvijati se, bez negiranja vlastitog identiteta. Naprotiv, upravo u različitostima KŠC-i nalaze snagu pružajući obrazovanje koje ne samo da prenosi znanje već i osnažuje učenike za aktivan društveni angažman. Učenici izlaze iz ovih centara ne samo kao obrazovani pojedinci već kao mostograditelji između različitih zajednica doprinoseći izgradnji društva u kojem raznolikost obogaćuje, a ne razdvaja.

Ovaj model obrazovanja predstavlja jasan smjerokaz za šire reformske procese unutar obrazovnog sustava Bosne i Hercegovine, ali i izvan nje. KŠC-i pokazuju kako obrazovne institucije mogu igrati aktivnu ulogu u izgradnji društvene kohezije, trajnoga mira i stabilnosti. Njihova povezanost s univerzalnim vrijednostima kao što su jednakost, tolerancija i poštovanje ljudskih prava pozicionira KŠC-e kao ključne aktere u stvaranju društva u kojem se povijesne podjele mogu prevladati.

Uz to, uloga Katoličke Crkve kroz KŠC nadilazi samu vjersku dimenziju. Crkva putem KŠC-a utjelovljuje univerzalne vrijednosti koje potiču društvenu koheziju i suživot pridonoseći ne samo obrazovanju već i dugoročnom društvenom razvoju. Katolički školski centri u BiH ne nude

samo obrazovanje već aktivno sudjeluju u kreiranju budućnosti u kojoj različite zajednice mogu živjeti u miru i međusobnom razumijevanju.

Ovaj obrazovni model, zasnovan na principima inkluzije, multikulturalizma i socijalne pravde, može poslužiti kao primjer ne samo za Bosnu i Hercegovinu već i za druge zemlje koje se suočavaju s izazovima izgradnje društvene kohezije u multikulturnim društvima. Stoga, KŠC-i mogu biti inspiracija za globalne obrazovne reforme koje teže osnaživanju zajednica i promicanju trajnog mira kroz obrazovanje.

BUILDING PEACE AND COEXISTENCE THROUGH EDUCATION: THE EXAMPLE OF THE CATHOLIC SCHOOL CENTER IN SARAJEVO

Abstract

This paper examines the role of Catholic School Centers (CSC) in Bosnia and Herzegovina as an educational model that promotes social cohesion and coexistence in a country divided by ethnic, religious, and political differences. The focus of the paper is on the example of the CSC „St. Joseph” in Sarajevo, which demonstrates how educational institutions can become platforms for dialogue and reconciliation. Through an analysis of the historical development of the CSC, its role in the educational system, and its impact on a multicultural society, the paper highlights how education goes beyond traditional academic goals and becomes a key player in building lasting peace. Methodologically, the paper uses thematic analysis based on scientific interviews with former CSC students and staff, exploring their personal stories and experiences. The results show that the CSC is not just an educational institution, but also a bridge that connects different ethnic and religious communities, promoting critical thinking, tolerance, and mutual understanding. The paper concludes that CSCs can serve as an inspiration for broader reform processes in educational systems in countries facing multicultural challenges.

Keywords: Catholic School Center, Multicultural Education, Coexistence, Social Cohesion, Reconciliation.